

לימודי דעת – תוכנית לימוד השולחן ערוך

הלכות גיטין

סימן קיט – שיעור 03

מקורות השיעור:

רמב"ם (הלכות גירושין, פרק י הלכה כג)
רשב"א (בש"ת, חלק ב סימן שפב)
ספר ברית אברהם (סימן קט)
סמ"ק (סימן קפד)
תשובת נודע ביהודה (סימן עה)
מהר"ם פדוואה (סימן יג)

© רשות השימוש בשיעורים היא אישית בלבד לצורך לימודי הקורס ולחזרה ושינון
אין להשתמש בשיעור זה לשום מטרה אחרת ללא רשות מפורשת מהמו"ל
- לימודי דעת תכנית הסמיכה שע"י פרחי שושנים 03-6166340 -

נושא השיעור: פרטים בחרם רבנו גרשום שלא לגרש אשה בעל כרחה.

תוכן השיעור:

1. מקורות השיעור
2. סעיפי השו"ע והרמ"א
3. לגרש אשה נגד רצונה
4. חיובי הבעל לאשתו השוטה
5. לגרש אשה בלא לשלם עתה את כתובתה
6. חרם דרבנו גרשום
7. מי היה רבנו גרשום?
8. לא לגרש אשה בעל כרחה
9. עבר על החרם וגירש אשה בעל כרחה
10. גירש אשה בעל כרחה ע"י שליח
11. תוקפו של החרם במקום מצוה
12. האם כלה זמן החרם?
13. שאלות חזרה

השיעור נכתב ע"י הדיין ר' יצחק צבי אושינסקי – מהדורה שניה

סעיפי השו"ע והרמ"א

סימן קיט מה דיבה ימצא באשה שתתגרש, ושלא תדור הגרושה עמו בחצר ובו י"א סעיפים

ו. יכול לגרשה בלא דעתה.

רמ"א: ואפילו אין לו לשלם לה הכתובה ונדונייתה, אינה יכולה לעכב משום זה הגירושין, אלא תתגרש ותחזע אותו מה שהייב לה (תשובת הר"ש וריב"ש). וכל זה מדינא, אבל ר"ג החריס שלא לגרש אשה שלא מדעתה, אם לא שעברה על דת, וכמו שנתבאר לעיל סי' קט"ו. ואפי' אם רוצה ליתן לה הכתובה, אין לגרשה בזמן הזה שלא מדעתה (סמ"ק סי' קפ"ד). עבר וגירשה בעל כרחה, בזמן הזה, ונשאת, שוב אין האיש נקרא עבריין (כל בו). גירשה מדעתה, ונמצא פסול בגט, יכול אחר כך לגרשה בעל כרחה (ג"ז סס). נולדו בה מומין, ע"ל סוף סימן קי"ז אם יכול לגרשה בעל כרחה. יש אומרים דבמקום מזה יכול לגרש אשתו בעל כרחה או מתירים לו ליטא שתי נשים (מוהר"ם פאדוואה סימן י"ג), וכמו שנתבאר לעיל סי' א'.

לפיכך קטנה מתגרשת אף על פי שאין בה דעת גמורה, אפילו אם קבל אביה קדושה שהם דאורייתא, או חרשת שנתקדשה כשהיתה פקחת, ונתחרשה. אבל אם נשתטית, ואינה יודעת לשמור עצמה, אינו מוציאה עד שתבריא, שלא ינהגו בה מנהג הפקר. לפיכך מניחה, ונושא אחרת ומאכילה ומשקה משלה. ואין מחייבים אותו בשאר כסות ועונה ואינו חייב לרפאותה (וי"א דחייב במזונותיה ורפואתה) (ב"י ב"ק ה"א והטור ב"ק הרמ"א והראב"ד), (וכן פסק לעיל סי' ע' סעיף ד', וכן עיקר), ולא לפדותה. ואם גירשה, מגורשת והוא שתהיה יודעת לשמור גיטה. (וי"א דאפי' דליעבד אינה מגורשת) (כן משמע במהרי"ו סימן כב). אבל בעתים שוטה ובעתים חלומה, וגירשה בעת חלימתה מפני שהיה נראה שתשאר כך, לא מהדרינן עובדא (פסקי מהרא"י סימן רט"ו). (ועיין לקמן סי' קכ"א סעיף ג'). ומוציאה מביתו ואינו חייב לחזור וליטפל בה.

ביאור הסעיפים

לגרש אשה נגד רצונה

סעיף ו'

רוב מקורותיה של הלכה זו כבר הובאו בשיעור שעבר. בשיעור זה נסיים את מקורות הדין, ונלמד את פסק השו"ע והרמ"א בתוספת הדינים הרבים המובאים באחרונים.

חיובי הבעל לאשתו השוטה

למדנו בשיעור שעבר שאינו יכול לגרש את אשתו השוטה. א"כ כיצד כן ינהג עמה כל עוד היא תחתיו, מה הוא חייב לה ומה לא?

ביחס לכך כתב הרמב"ם (הלכות גירושין, פרק י הלכה כג): "לפיכך מניחה ונושא אחרת, ומאכילה ומשקה משלה, ואין מחייבין אותו בשאר וכסות ועונה, שאין כח בבן דעת לדור עם השוטים, ואינה חייב לפדותה ולרפאותה, ואם גירשה הרי זו מגורשת, ומוציאה מביתו ואינו חייב עוד לטפל בה".

הרמב"ם סבר שהבעל לא חייב לזון את אשתו השוטה מנכסיו, אלא זן אותה מנכסיה, כמובא בדבריו.

כמו כן סבר הרמב"ם שאין הבעל חייב ברפואתה של אשתו השוטה (בפשטות אף לא ברפואות המסוגלות לרפאות אותה משטותה, ואולם בב"ש ס"ק י מובא אחרת, ונדון בזה בשיעור הבא).

ואולם, הטור ציין כי מדברי הרמ"ה נראה שהוא כן חייב במזונותיה. ועוד יותר כתב הרמ"ה שאפילו גרשה חייב במזונותיה וכל תנאי הכתובה (רפוי פדיה וכו') דאם לא כן אלא פטור מהכל אם גירש, מה הואיל חכמים בתקנתם שלא יגרש השוטה. ועוד, הואיל ועבר על תקנת חז"ל שלא לגרש נתנו עליה דין כספק מגורשת וחייב בכל החיובים כלפיה.

כמו כן ציין הטור ביחס למה שסבר הרמב"ם שהבעל פטור מרפואתה, כי הראב"ד כתב: "ואם בת רפואה היא, למה לא יתחייב לרפאותה? וכמה יש משתטות מחמת חולי וחוזרות ומתרפאות?". הראב"ד סבר שהאשה השוטה יכולה להבריא בעקבות טיפול טוב, וגם זה כלול בחיובי הבעל לאשתו (ולא כרמב"ם).

בחיבור בדיק הבית (של הבית יוסף) כתב שדעת הרשב"א (בשו"ת, חלק ב סימן שפב) היא כדעת הרמ"ה והראב"ד, ולא כרמב"ם.

השו"ע בסעיף זה פסק את הדין המובא בגמרא, שאדם יכול לגרש את אשתו בלא דעתה (בלא הסכמתה).

שו"ע ורמ"א

הפתחי תשובה (ס"ק ד) הביא בשם ספר ברית אברהם (סימן קט) שבגט על תנאי (שהגט יחול בתנאי מסויים) אין יכול הבעל לגרש את אשתו בעל כרחיה. זאת משום שבגט על תנאי הדין הוא שכבר מעת הגט לא תתיחד עמו (אף לפני קיום התנאי מפני שקיים חשש שיבוא עליה ויבטל הגט והיא לא תדע מהביטול), והרי הוא מפסיד לה את עונתה. א"כ, אם אין היא מסכימה לכך (אין זה ברצונה), אין הוא יכול לבטל את עונתה בעל כרחיה, שהרי כל עוד היא אשתו הוא מחוייב לה למצוות עונה (אך אם הגט בהסכמתה, אין בכך בעיה, שהרי יכולה האשה למחול על עונתה).

הלכך יבחר הבעל אחת משתיים (כאשר האשה אינה רוצה להתגרש), או שיגרש אותה מיד, בלא תנאי, או שימשיך להיות עמה כאשתו.

לגרש אשה בלא לשלם עתה את כתובתה

הרמ"א הביא את דין הראשונים (רא"ש וריב"ש) שאפילו אין לו לשלם לה את הכתובה ואת הנדוניה שלה (דהיינו את מה שהביאה מבית אביה, והבעל קיבל על כך אחריות, ומחובתו להחזיר את הרכוש הזה בעת הגירושין), בכל זאת אינה יכולה לעכב משום זה את הגירושין, אלא תתגרש, ובמקביל תתבע אותו מה שחייב לה.

ואולם, בשיעור הקודם הובאו דברי הרשב"א (בשו"ת) שסבר שאין לגרש אשה בלא לשלם לה עתה את כתובתה. ויש לברר האם הרמ"א פה חלק על הרשב"א הנ"ל?

לשאלה זו התייחס הב"ש (ס"ק ו), וכתב שהחלקת מחוקק אכן סבר שהרמ"א לא סבר כרשב"א, ואולם הב"ש עצמו כתב שאין מחלוקת ביניהם, והרמ"א דיבר במקרה מיוחד, כאשר יכול לגרשה ע"פ הדין, כגון שזהו זיווג שני והוא שונא אותה (הקדיחה תבשילו), ובמקרה זה יכול לגרש אותה אף אם לא משלם לה עתה את כתובתה. לעומת זאת, הרשב"א דיבר על מקרה שאין ראוי לגרש את האשה (כגון זיווג שני, ואין הבעל שונא אותה), ולכן כתב שאין לגרש אותה בלא לשלם לה את כתובתה. א"כ הרא"ש והרשב"א אינם חלוקים, אלא שהרמ"א דן במקום שמן הדין יכול לגרשה ולכן לא חייב לתת לה כתובתה מיד והרשב"א פסק דינו במקום שאין מן הדין לגרשה, אזי אינו יכול לגרש ללא תשלום הכתובה. אולם יש לציין שהח"מ ג"כ מסכים לסברא זו שיתכן ואין מחלוקת בין הרא"ש לרשב"א והרא"ש דיבר במקום שחייבת מצד הדין לקבל גט. אבל לשיטת הריב"ש אומר הח"מ בכל מקרה אין לתלות את מתן הגט בכתובה, כי קודם הגט אין לאשה שום דין ודברים על הכתובה, והוא ודאי חולק על הרשב"א.

חרם דרבנו גרשום

רבנו גרשום החרים בתקופתו כמה חרמות, כאשר החרמים המפורסמים ביניהם הם: החרם שלא לשאת יותר מאשה אחת (כמובא בשו"ע אבן העזר סימן א), והחרם שלא יגרש אדם את אשתו נגד רצונה (בעל כרחה).

מי היה רבנו גרשום?

רבינו גרשום בן יהודה (המכונה "רבנו גרשום מאור הגולה") היה המנהיג הרוחני המפורסם של יהדות אשכנז בשנות התהוותה. הוא נולד בשנת ד"א תש"כ (960) לערך. נראה שמקום הולדתו היתה העיר מץ. מכל מקום ברוב שנותיו חי במגנצא. ישיבתו במגנצא היתה המרכז העיקרי של לימוד תורה באשכנז באותה תקופה. רבים מתלמידיו ותלמידי תלמידיו כתבו פירושים לתלמוד. המפורסם שבהם הוא רש"י, שלמד אצל ר' יעקב בן יקר ור' יצחק בן יהודה, שניהם תלמידים של רבינו גרשום.

הלכות דינות/גיטין אבן העזר סימן קיט סעיף ו/ שיעור 03

תוארו "מאור הגולה" מצביע על ההערצה הגדולה כלפיו מצד בני דורו ובני הדורות הבאים. הוא התקין חרמות ותקנות קהל נגד נשיאת שתי נשים, נגד גירושין שלא ברצון האשה ועוד. תקנות אלו הנם עדיין בתוקף בימינו, בישראל וביהדות אשכנז שבתפוצות.

תשובותיו של רבנו גרשום נתקבלו במשך כל הדורות כהלכה פסוקה ליהדות אשכנז. הוא גם חיבר פיוטים הידועים בעמקותם ובפשטותם. רבינו גרשום נפטר בשנת ד"א תשפ"ח (1028) במגנצא (ביוגרפיה זו ע"פ פרויקט השו"ת).

לא לגרש אשה בעל כרחה

ובכן, הרמ"א פה כתב שדברי השו"ע (שיכול לגרש את אשתו שלא מדעתה) הם נכונים ע"פ דין הגמרא, ואולם, רבנו גרשום החרימם שלא לגרש אשה שלא מדעתה, אם לא שעברה על דת (שעשתה מעשה איסור נגד בעלה או מעשה הנוגד לגדרי הצניעות, שאז ניתן לגרשה אף בעל כרחה, כמובא בסימן קטו).

והמשיך הרמ"א והביא את דינו של הסמ"ק (סימן קפד) שכתב שאפי' אם רוצה הבעל לתת לה את הכתובה, בכל זאת אין לגרשה בזמן הזה שלא מדעתה.

ביחס לכך, הבית שמואל (ס"ק ז) כתב שאמנם כך משמע בסמ"ק וכן ברא"ש (בשו"ת), ואולם מהמרדכי לא משמע כך, אלא סבר שרבנו גרשום לא גזר (שלא לגרש אשה בעל כרחה) כאשר הוא פורע לה את כתובתה.

עבר על החרם וגירש אשה בעל כרחה

מה דינו אם עבר על תקנת חכמים וגירש את אשתו נגד רצונה? ביחס לכך כתב הרמ"א (בשם הכל בו), שאם עבר וגירשה בעל כרחה, בזמן הזה, ונישאת לאחר, שוב אין האיש ההוא נקרא עבריין (משמע מתוך דבריו שאם היא עדיין לא נישאה לאחר, אזי הבעל ההוא, שגירש את אשתו בעל כרחה, נקרא עבריין. כן מדויק בפת"ש ס"ק ז).

אך מה בדבר השאלה האם הגט ההוא בכלל חל (אם גירש בעל כרחה)?

מהרמ"א הנ"ל נראה שהגט חל, שהרי כתב שאם גירשה בעל כרחה נקרא עבריין (או לא נקרא, אם נישאת), משמע ביחס לגט עצמו שהוא ודאי חל, וכל הדיון רק איך לקרוא לבעל זה.

ואולם, הב"ש להלן (ס"ק יב) כתב שאם החרם הזה דומה לתקנות חז"ל, א"כ יש לומר שבזמן הזה (שיש חרם שלא יגרשה בע"כ), אפ' עבר וגירשה, אינה מגורשת. הרי שסבר לכאורה לא כרמ"א הנ"ל.

יש לציין שגם בספר גט פשוט (ס"ק כד) כתב שאם גירשה בעל כרחה, אף בדיעבד לא יחול הגט (ומובאים דבריו בפת"ש ס"ק ז).

גם הרע"א כאן סק"ד הביא תשובת הר"ם מינץ סי' ק"ב שכתב וז"ל, "שלא ליתן גט בע"כ ואין הגט כלום". והנוב"י (מובא בפ"ת) כתב על זה "לא ידעתי פירושו, נהי דעבר על החרם מ"מ הגט גט", ואולי כוונתו לדינו של רבא במסכת תמורה, כל מה דאמר רחמנא לא תעביד אם עביד לא מהני (כל מה שאמרה תורה שלא לעשות אם עשה אינו מועיל), וכיון שעבר על החרם מעשיו אינם תקפים, אבל דוחה זאת כיון שאמנם כן שיטתו של המרדכי לומר בכה"ג דינו של רבא אבל כל הפוסקים חלוקים עליו. וממשיך עוד ואומר אולי כוונתו שאין הגט כלום לגבי חיוביו של הבעל כלפי אשתו שעדיין חייב לתת לה מזונות, אבל הגט עצמו חל. לבסוף מחדש דין ואומר שאם הסופר והעדים ידעו שהולך לגרש בעל כרחה, א"כ הסופר שהוא שלוחו של הבעל נהיה שליח לדבר עבירה ולכן יתכן שלא תחול השליחות כלל והגט לא יהיה גט, כמו שיבואר להלן בקטע הבא לדעת הנוב"י.

הדיון הנ"ל מובא בפתחי תשובה (ס"ק ז), והביא שם הוכחה שאכן הגירושין חלים אף אם גירשה בעל כרחה, שהרי הב"ש עצמו בסימן עז (ס"ק ו) מדמה את תקנת ר"ג לאיסור לגרש אשה בזיווג ראשון. והרי בזיווג ראשון, אם עבר וגירשה, מגורשת (כמובא בגמרא), א"כ מוכח מעצם ההשוואה שגם אם גירש אשה בעל כרחה היא תהיה מגורשת.

גירש אשה בעל כרחה ע"י שליח

הפתחי תשובה (ס"ק ו) הביא תשובת נודע ביהודה (סימן עה) אודות אחד שגירש את אשתו בעל כרחה ע"י שליח, ודן שם האם יחולו הגירושין. וכתב שם שמכיון שזוהי עבירה חמורה לגרש אשה בעל כרחה, ממילא יש לומר על כך "אין שליח לדבר עבירה", וא"כ אין מעשה הגירושין מתייחס למשלח, וממילא אין האשה מתגרשת (שהרי בטלה השליחות והתנתקה השליחות מן המשלח).

שם הובא שהיו שחלקו על דין זה, משום שסברו שיסוד זה של "אין שליח לדבר עבירה" אין כוונתו שעיקר המעשה לא חל (כאילו אין משלח), אלא הכוונה היא שהמשלח אינו מתחייב ע"י הפעולה של השליח, אך עיקר המעשה לא בטל (וממילא הגט פה צריך לחול). ואולם הנו"ב עצמו דחה דבריהם שם.

עוד מובא בספר כל בו (ומובא ברמ"א) שאם גירש את האשה מדעתה ובהסכמתה, ולאחר מכן נמצא פסול בגט (וצריך עתה לגרש בשנית), בכזה מקרה רשאי הבעל לגרש אותה בשנית אפי' בעל כרחה (שהרי בתחילה היא הסכימה, ועתה זהו רק תיקון המעשה הראשון).

תוקפו של החרם במקום מצוה

עוד ציין הרמ"א שיש אומרים (מובא במהר"ם פדוואה סימן יג) שבמקום מצוה (כגון שלא ילדה אשתו עשר שנים) יכול לגרש את אשתו בעל כרחו, או מתירים לו לישא שתי נשים (בענין זה כבר הובאה מחלוקת ברמ"א בסימן א סעיף י).

ביחס לכך מובא בבית שמואל (ס"ק ח) שבתשובת מהר"ם פדוואה התיר אמנם (במקום מצוה) לגרש את אשתו בעל כרחו, אך לא התיר לשאת שתי נשים, ומסיים, לכך אין להתיר לישא אשה על אשתו אם לא בהסכמת מאה רבנים ודוקא כשהראשונה אינה בת גירושין או שמצוה לגרשה ואינה רוצה לקבל גט, ומשליש כתובה ונדוניא ונותן גט ביד שליח שמתי שתמצה תתגרש. ובסי' א' מבוארים כל הדינים האלו.

האם כלה זמן החרם?

ביחס לחרם השני של רבנו גרשום, החרם שלא לשאת שתי נשים, מובא בשו"ע (אבן העזר סימן א) כי רבנו גרשום תיקן את החרם הזה רק עד סוף האלף החמישי (שהוא כבר עבר לפני כ-760 שנה) וממילא כיום (שאנו באלף השישי) אין אנו מחוייבים לחרם זה. עולה שלשיטת השולחן ערוך (ולבני ספרד ההולכים כשיטתו) אין עומד עתה החרם הנ"ל בתוקפו.

ואולם, הרמ"א שם העיר על כך את המובא במהר"י מינץ: "ומכל מקום בכל מדינות אלו התקנה והמנהג במקומו עומד ואין נושאים שתי נשים, וכופין בחרמות ונידויין מי שעובר ונושא ב' נשים". הרי שלבני אשכנז איסורו של החרם חל אף כיום.

ואמנם הביא שם הרמ"א את דעתו של הבית יוסף בשם המהר"ק, שבזמן הזה אין לכופ מי שעבר חרם רבנו גרשום, מאחר שכבר נשלם האלף החמישי, אך חולק עליו הרמ"א וכתב שאין נוהגין כן.

עד כאן עסקנו בדבר תוקפו של החרם השני של רבנו גרשום, שלא לשאת שתי נשים. ואולם מה בדבר תוקפו של החרם שלא לגרש אשה בעל כרחו, האם גם לו הקציב רבנו גרשום זמן מסויים, או שמא אותו הוא תיקן לעולם?

בשאלה זו עסק הפתחי תשובה (ס"ק ח בסופו) והביא מחלוקת בדבר:

א. בתחילה הביא את שיטת הנודע ביהודה שסבר שלענין לגרש בעל כרחו לא כלה זמן החרם (והרי הוא עדיין בתקפו).

ב. ואולם הביא שם הפת"ש בסוגריים שאין זה ברור, ובספר גט פשוט (ס"ק כב) הסתפק בזה, ומדברי הב"ש (בסימן קטו) מבואר שדעתו היא שבזמן הזה כבר כלה זמן החרם שלא לגרש אשה בעל כרחו.

שאלות חזרה

1. כיצד ינהג הבעל עם אשתו השוטה כל עוד היא תחתיו, מה הוא חייב לה ומה לא?

ביחס לכך כתב הרמב"ם: "לפיכך מניחה ונושא אחרת, ומאכילה ומשקה משלה, ואין מחייבין אותו בשאר וכסות ועונה, שאין כח בבן דעת לדור עם השוטים, ואינה חייב לפדותה ולרפאותה, ואם גירשה הרי זו מגורשת, ומוציאה מביתו ואינו חייב עוד לטפל בה". הרמב"ם סבר שהבעל לא חייב לזון את אשתו השוטה מנכסיו, אלא זן אותה מנכסיה, כמובא בדבריו. כמו כן סבר הרמב"ם שאין הבעל חייב ברפואתה של אשתו השוטה.

2. האם דברי הרמב"ם הנ"ל מקובלים על כולם?

לא. הטור ציין כי מדברי הרמ"ה נראה שהוא כן חייב במזונותיה. כמו כן ציין הטור ביחס למה שסבר הרמב"ם שהבעל פטור מרפואתה, כי הראב"ד סבר שהאשה השוטה יכולה להבריא בעקבו טיפול טוב, וגם זה כלול בחיובי הבעל לאשתו.

3. האם ניתן לגרש אשה בעל כרחה בגט על תנאי?

הפתחי תשובה הביא בשם ספר ברית אברהם שבגט על תנאי (שהגט יחול בתנאי מסויים) אין יכול הבעל לגרש את אשתו בעל כרחה. זאת משום שבגט על תנאי הדין הוא שכבר מעת הגט לא תתיחד עמו (אף לפני קיום התנאי), והרי הוא מפסיד לה את עונתה. א"כ, אם אין היא מסכימה לכך (אין זה ברצונה), אין הוא יכול לבטל את עונתה בעל כרחה, שהרי כל עוד היא אשתו הוא מחוייב לה למצוות עונה (אך אם הגט בהסכמתה, אין בכך בעיה, שהרי יכולה האשה למחול על עונתה). הלכך יבחר הבעל אחת משתיים (כאשר האשה אינה רוצה להתגרש), או שיגרש אותה מיד, בלא תנאי, או שימשיך להיות עמה כאשתו.

4. האם רשאי לגרש את אשתו בעל כרחה בלא לשלם לה את כתובתה?

הרמ"א הביא את דין הראשונים (רא"ש וריב"ש) שאפילו אין לו לשלם לה את הכתובה ואת הנדוניה שלה, בכל זאת אינה יכולה לעכב משום זה את הגירושין, אלא תתגרש, ובמקביל תתבע אותו מה שחייב לה.

5. האם כולם מסכימים עם כך?

לא. בשיעור הקודם הובאו דברי הרשב"א (בשו"ת) שסבר שאין לגרש אשה בלא לשלם לה עתה את כתובתה.

6. האם הרמ"א פה חלק על הרשב"א הנ"ל?

הבית שמואל כתב שהחלקת מחוקק אכן סבר שהרמ"א לא סבר כרשב"א, ואולם הב"ש עצמו כתב שאין מחלוקת ביניהם, והרמ"א דיבר במקרה מיוחד, כאשר יכול לגרשה ע"פ הדין, כגון שזהו זיווג שני והוא שונא אותה (הקדיחה תבשילו), ובמקרה זה יכול לגרש אותה אף אם לא משלם לה עתה את כתובתה. לעומת זאת, הרשב"א דיבר על מקרה שאין ראוי לגרש את האשה (כגון זיווג שני, ואין הבעל שונא אותה), ולכן כתב שאין לגרש אותה בלא לשלם לה את כתובתה.

7. מהם שני החרמים המפורסמים ביותר של רבנו גרשום?

החרם שלא לשאת יותר מאשה אחת (כמובא בשו"ע אבן העזר סימן א), והחרם שלא יגרש אדם את אשתו נגד רצונה (בעל כרחה).

8. מה דינו אם עבר על תקנת חכמים וגירש את אשתו נגד רצונה?

ביחס לכך כתב הרמ"א (בשם הכל בו), שאם עבר וגירשה בעל כרחה, בזמן הזה, ונישאת לאחר, שוב אין האיש ההוא נקרא עבריין (משמע מתוך דבריו שאם היא עדיין לא נישאה לאחר, אזי הבעל ההוא, שגירש את אשתו בעל כרחה, נקרא עבריין).

9. אך האם הגט ההוא בכלל חל (אם גירש בעל כרחה)?

מהרמ"א נראה שהגט חל, שהרי כתב שאם גירשה בעל כרחה נקרא עבריין (או לא נקרא, אם נישאת), משמע ביחס לגט עצמו שהוא ודאי חל, וכל הדין רק איך לקרוא לבעל זה. ואולם, הב"ש להלן כתב שאם החרם הזה דומה לתקנות חז"ל, א"כ יש לומר שבזמן הזה (שיש חרם שלא יגרשה בע"כ), אפ' עבר וגירשה, אינה מגורשת. הרי שסבר לכאורה לא כרמ"א הנ"ל.

10. מה בדבר תוקפו של החרם שלא לגרש אשה בעל כרחה, האם גם לו הקציב רבנו גרשום זמן מסויים (כפי שהקציב לחרם שלא לשאת שתי נשים), או שמא אותו הוא תיקן לעולם?

הלכות דינות/גיטין אבן העזר סימן קיט סעיף ו' / שיעור 03

בשאלה זו עסק הפתחי תשובה, והביא מחלוקת בדבר: בתחילה הביא את שיטת הנודע ביהודה שסבר שלענין לגרש בעל כרחה לא כלה זמן החרם (והרי הוא עדיין בתקפו). ואולם הביא שם הפת"ש בסוגריים שאין זה ברור, ובספר גט פשוט הסתפק בזה, ומדברי הב"ש (בסימן קטו) מבואר שדעתו היא שבזמן הזה כבר כלה זמן החרם שלא לגרש אשה בעל כרחה.

